Verkkommentarer till konserten med Duo Kvasir oktober 2026

Sammanställt av Tenna Ahlberg för Lidköpings konsertförening

OM TONSÄTTARNA:

Maija Einfelde (född 1939) växte upp i Valmiera i Lettland och fick sina första musiklektioner från sin mamma, som var kyrkoorganist. Hon fortsatte sin utbildning vid Alfrēds Kalinins musikskola i Cēsis och därefter vid Jāzeps Mediņš musikgymnasium i Riga. År 1966 skrevs hon in vid det lettiska statskonservatoriet, där hon studerade komposition under Jānis Ivanovs. Efter examen har hon undervisat i musikteori och komposition vid flera skolor. Hennes stora internationella genombrott kom 1997 när hon vann den prestigefyllda kompositionstävlingen *Barlow Endowment for Music Composition Competition* i USA. Sedan dess har hon tilldelats flera utmärkelser. Hennes produktion består huvudsakligen av kör- och kammarmusik.

Valentyn Silvestrov (f. 1937) är Ukrainas mest betydelsefulla nu levande tonsättare. Han började sin bana på 1960-talet som en radikal pionjär inom det sovjetiska avantgardet. Efter konflikter med den sovjetiska regimen drog han sig dock undan det offentliga rampljuset och genomgick en dramatisk stilistisk vändning.

Silvestrov lämnade modernismen för att istället söka sig bakåt. Han utvecklade en djupt personlig stil som han själv kallar "metamusik" – en sorts post-modernistiska ekon eller efterord till den klassiska traditionen. Hans musik är nostalgisk, intim och rör sig ofta på gränsen till absolut tystnad, där fragment av romantiska melodier sakta tonar in och ut.

Efter den ryska invasionen av Ukraina 2022 tvingades den då 84-årige tonsättaren att fly sitt hem i Kiev, och han lever i dag i exil i Berlin.

Både Alfred Schnittke och Arvo Pärt har beskrivit Silvestrov som en av vår tids största kompositörer. Han är också en av dess mest särpräglade röster.

Under 1960-talet var Silvestrov en av de ledande gestalterna inom det sovjetiska avantgardet i Kiev. Men med tiden insåg han att avantgardets viktigaste lära var att frigöra sig från alla förutbestämda idéer – i synnerhet avantgardets egna. Hans tidiga, experimentella sökande mötte hård officiell kritik i Sovjetunionen, och trots internationella priser och hängivna förespråkare var erkännandet i hemlandet svårvunnet.

Med åren utvecklade Silvestrov det han själv kallar sin ”metaforiska stil” eller ”metamusik”. Han betraktar sina verk som ”codor” – slutspel – till musikhistorien, utifrån tanken att det i dag blir allt svårare att skriva musik som faktiskt börjar från början.

”Jag skriver inte ny musik. Min musik är ett svar på och ett eko av det som redan existerar.”
— Valentin Silvestrov

Även om en sådan filosofi kan låta som att den oundvikligen måste leda till tystnad, har Silvestrov gång på gång bevisat hur unikt fertil denna värld efter musiken kan vara. Musikskribenten Malcolm MacDonald fångade Silvestrovs tonspråk vackert när han skrev att kompositören inte tonsätter själva klagovisan, ”utan det kvardröjande minnet av den”.

Nikolai Kapustin (1937–2020) var en ukrainsk-född sovjetisk kompositör och pianist som betraktas som en av de mest betydelsefulla gestalterna inom sammansmältningen av jazz och västerländsk klassisk musik. Som virtuos fostrad inom den legendariska Moskvaskolan komponerade han 161 opusnummer – däribland 20 pianosonater och sex pianokonserter. Hans verk kännetecknas av ett sofistikerat harmoniskt och rytmiskt språk med rötter i bebop, stride piano och jazzfusion.

Kapustin studerade för den mytomspunna pedagogen Aleksandr Goldenweiser vid musikkonservatoriet i Moskva. Under 1950- och 60-talen etablerade han sig som jazzpianist och arrangör i Oleg Lundstrems statliga jazzorkester. Trots att hans musik har en påtagligt improvisatorisk karaktär, var Kapustin en minutiös kompositör som noterade varje enskild ton, artikulation och nyans. Han avvisade själv bestämt titeln ”jazzmusiker” och insisterade på att han var en klassisk tonsättare vars verk var tänkta att framföras exakt så som de stod skrivna, helt utan improvisation.

Under merparten av 1900-talet var Kapustins musik en välbevarad hemlighet inom Sovjetunionen, huvudsakligen känd i en snäv krets av musiker och studiomusiker. Kring sekelskiftet fick hans konstnärskap en global renässans, starkt pådriven av internationella toppianister som Marc-André Hamelin och Steven Osborne. Idag hör Kapustins verk till den samtida pianorepertoarens hörnstenar och framförs flitigt av världsstjärnor som Yuja Wang. Hans unika arv ligger i förmågan att bygga broar mellan två till synes oförenliga musikvärldar; genom den klassiska traditionens strikta precision gav han klassiskt skolade musiker en ingång till jazzens kinetiska energi och harmoniska rikedom.

PROGRAMMET

Maija Einfelde: Album Leaf för violin och piano

Maija Einfeldes kompositioner rymmer ett existentiellt drama och ett känslomässigt djup som drabbar lyssnaren direkt. Hennes partitur präglas av en exceptionell koncentration; varje not är absolut nödvändig och helt fri från yttre effekter. *Album Leaf* rör sig i en senromantisk tradition och utmärker sig genom en karaktäristiskt vemodig dansstämning. Den skiftande rytmiken skapar en känsla av rastlöshet och sökande, och genom hela verket väver Einfelde skickligt in sitt eget musikaliska monogram baserat på efternamnet: **E-F-(E)-D-E**.

Maija Einfelde: Sonat nr 1 för violin och piano (1980)

I. Recitativo
II. Allegro risoluto
III. Mesto
IV. Allegro molto

Einfeldes första violinsonat är ett dramatiskt verk i fyra satser. Den inledande satsen, *Recitativo*, har en improvisatorisk karaktär där spetsiga pizzicaton och eteriska flageoletter skapar ett kantigt och laddat uttryck. I den andra satsen stegras energin till ett beslutsamt driv, där en pulserande ostinatobass driver musiken framåt. Kontrasten blir total i den långsamma tredjesatsen, *Mesto*, vars statiska kvalitet framkallar en känsla av glaciärlik, frusen stillhet. Verket avrundas sedan med en final fylld av glöd, kraft och vitalitet.

Valentyn Silvestrov: Three pieces for violin and piano (2005)

Tre stycken för violin och piano är ett intimt kammarstycke som ingår i Silvestrovs större cykel "*Melodies of the Moment" (Cycle III)* från 2005. Det är ett vackert exempel på Silvestrovs sena, meditativa miniatyrkonst – en finstämd vaggvisa där instrumenten samtalar i ett dämpat, nästan privat rum.

Verket kännetecknas av tonsättarens typiska postmoderna, meditativa och nostalgiska stil som ofta rör sig på gränsen mellan ljud och tystnad.

Verket består av följande tre satser:

1. Lullaby (Vaggvisa)
2. Barcarole (Barkarol)
3. Lullaby (Vaggvisa)

Musiken är mycket finstämd och spelas ofta extremt svagt med lyriska melodifragment som sakta tonar in och ut.

Nikolaj Kapustin (1937–2020) – Violinsonat op. 70 (1992)

Kan man spela jazz exakt så som det står på notblodet, utan att improvisera en enda takt, och ändå behålla den äkta känslan av swing? För Nikolaj Kapustin var svaret ett självklart ja. Den ukrainsk-ryske virtuosen skolades i den ryska pianotraditionen vid Moskvakonservatoriet, men fängslades tidigt av den amerikanska jazzen – en passion som kom att definiera hela hans livsgärning som kompositör.

Violinsonat op. 70, skriven 1992, intar en särställning i hans produktion som hans enda sonat för violin och piano. Verket är ett lysande exempel på Kapustins unika förmåga att klä akademiska, klassiska strukturer i en modern, jazzig skrud.

- **I. Allegro:** Sonaten öppnar med ett intensivt och rytmiskt driv. Satsen följer en traditionell klassisk sonatform, uppbyggd kring ett distinkt femnotersmotiv i violinen som utvecklas i ett tätt, polyfont samspel med pianot.
- **II. Andantino:** Den andra satsen fungerar som en kontrastrik andningspaus. Här skiftar atmosfären till en nattlig, sofistikerad jazzballad, där violinen får sjunga ut i långa, melankoliska linjer över ett fylligt och harmoniskt flytande pianokomp.
- **III. Con moto:** Finalen är en energiurladdning med starkt swing- och rocktemperament. Det är ett tekniskt elddop för båda musikerna, där virtuosa löpningar och synkoperade rytmer avlöser varandra i ett halsbrytande tempo fram till det publikfriande slutet.

Genom att smälta samman Bachs strukturer med Oscar Petersons harmonik skapade Kapustin en helt egen musikalisk nisch. *Violinsonat op. 70* är inte klassisk musik som försöker ”låta lite jazzig” – det är ett fullblodsverk där båda världarna möts på lika villkor, fyllt av spelglädje, elegans och rytmisk elegans.